

Мати

Степан Тудор

Поліський примітив.

Стара проводить Ганну до перелазу. Вона скидає очима по білій, місяшній доріжці між тинами й говорить:

— "Йдеш таки, дочко."

— "Йду, мамо."

Ганна спиняється за ворітьми. Її тінь перегинається через вориння й лягає на крихкому снігу подвіря.

Стара підходить до воріт.

— "Ночувалаб, дочко. Пізно. Ліс."

Ганна одказує по хвилі:

— "Нічого. Недалеко. Руднянські ободники йтимуть, стрінуться. Піду."

Вона обгортає дитину хусткою. Підсовує до грудей і прислухається. Стара слідить мовчки за її рухами. Потім питає тихо:

— "Спить?"

Ганна киває головою. Вона постоює ще хвилю, потім вклоняється матері в двір і одходить здовж тину.

За тином лежать високі, напухлі од снігу материні грядки. Місяшне світло спливає по їх опуклостях і збігається в мягких борознах. Зрідка чорніють по снігу стовбури забутих з осені соняшників. На одному з їх біля тину сидить спізнена птиця й тербить остатки насіння. Вона держиться ніжками змерзлих листків і бе клювом у зернята. Її стукіт розходить ся далеко по білих городах.

Як Ганна зближається, птиця збиває крильми й одлітає в сторону ліса. Ганна проводить її очима, доки вона не щезає в темному вітті. Тоді вона прибавляв кроку. Ліс її тягне.

Так вона доходить до кінця грядок. Тут пристає на хвилину й оглядається до двору. Знаходить у йому матір.

Вона стоїть на порозі хатини. Нависла стріха загортає її густою тінню. Голова матери схилена нерухомо вперед. Наче вона розглядає що напружено в глибині ліса.

Нічого. Ганна киває їй здалека й одходить од тину. Ліс її тягне.

Він вибігає до грядок двома стяжками молодої соснини. Схоплює ними доріжку як протягнутими губами. Вона сковзає між їми мягкою струєю і вбігає в чорнолісся. Йде в йому просто, ясно й глибоко, як лісове зітхання.

Її далекий просвіт піднімається вгору і вплітається в дубове верхівя. Йти по ній легко.

З обіду йшов погідний, тихий сніг. Він зліг позорим пухом унизу між пнями і вгорі на вітті. Тепер він пахтить проти місяця мягким маревом. Верхи дерев тремтять у йому як великі, срібні одуванці.

Дмухнеш — облетять.

Нікому дмухнути.

В низу, під віттям стоїть глибока, снігова тиша. Вона легка як легіть і оксамитно м'яка. Вона спинається по пнях і крізь срібні верхи парує в небо.

Йти в тиші легко. Це од неї доріжка — як лісове зітхання.

Над доріжкою зводиться вгору склепіння верхів'я. Од його звисає додолу блакитна сітка тіней. Вона здригається за Ганиною ходою. Вона сковзає по спині і стелеться вслід на снігу. Її неправильно оплетені очка обведені стяжками пухкого, жовтого с'яйва.

Всі тіни обведені стяжками пухкого, жовтого с'яйва. Вони світяться. Здовж по рівній доріжці світяться тіни.

Теж саме в глибокому лісі. Вони там розвішені синьою тканкою од дерева до дерева. В їх складках лежать тихі, блідожовті світлячки.

Вони ворухаються, як на їх дивитися йдучи. Їх пухкі спинки видовжуються й повзуть довкола пнів. Сині тіни оживають од цього. Глибина ліса сповняється примарно тихим рухом.

Ганна одводить од неї очі. Вона зітхає і хилиться над дитиною. Пробігає по її тільці вільною рукою і пригортає голівку.

Дитина зрушується., Вона пружить сповіті ніжки і повертає голівку в обі сторони. З глибини хустки йде її тихе сплакування.

Воно вихоплюється звідтіля блискучими ниточками і тремтить у повітрі. Снується по лісі. Вплітається павутицею в снігове гілля.

З далекої глибини ліса одзивається йому слабе, самотнє скигління.

Ганна підводить голову і прислухається.

— Це мовби плакала дитина.

Буває іноді так...

— Це мовби плакала згублена в лісі дитина.

— Вона сидить притулена до пня старого дуба.

На голівці в неї сніговії шапка. І плечики в снігу. На зведених колінках сині п'ястучки.

Її повіки зморені довгим очікуванням. Вона піднімає їх в останнє:

Потім вії дитини склеюються. Вона засипляє.

Перед дубом темніє густий кущавик. Його берег сколихується і розходиться у дві сторони...

Ганна стримує віддих.

У лісі тихо. Лежать спокійно тіни. В лісі тихо.

Ганна схлипує і нагинається низько до хустки. Вигортає з пазухи груди і подає дитині. М'які губки схоплюють набренілу молоком бородавку. Язичок підсовується жолобком і сковзає ритмічно.

Ганні з тим трудно. Вона ніяк не звикає. В ногах сіпаються жили і тягнуться в сторону грудей. З голови збігає вся кров. Під чашкою стає млісна пуста.

Ганна змикає очі і стоїть без руху.

По хвилі будить її тихий шелест. Ганна здригається. Підносить повіки..

На жовтих місяшних пружках бачить перед собою білий димок. Він стікає тонкою струйкою зпід верхів'я і розпливається вниз прозорим віяльцем. На гладкій колійці доріжки лежить під їм клапок спалого снігу.

Ганна обходить його півколом і йде далше.

Під колінами в неї тугі пружинки. Це од дитини. Теж саме — пустка під чашкою. В ній тепер снується білий димок на жовтих пружках.

Ганна прибавлює кроку. Встромляє нерухомі очі в блискучий просвіт доріжки. Йде далше.

Високі стіни дерев загортаються тихо за спину. Підсвідомо слідить крізь них Ганна за глибиною ліса.

От видно:

Глибоко праворуч під гіллякою зворушуються тіни. Вони здригаються нерівними товчками і потягаються скісно через ліс. З їх неспокійного берега одривається довгастий шматок і пробігши між крайні пні вистрибує впереді на доріжку.

Це зайчик.

Ганна спиняється.

Зайчик піднімається між колійками на задні лапки і зводить вгору уші. Він коливає їми в оба кінці доріжки, як високими метілками. Крізь їх мохнаті мушлі просвічує місяць.

Потім зайчик опускається додолу. Робить три легкі скоки вниз доріжки. Зпід його черевця кидається на сніг місяшна стежка слідів.

Зайчик повертає ліворуч і довгим, дугастим плижком пробиває край ліса.

На стрічу йому стріпуються рвучко тіни. Вони обхоплюють його синіми плахтами і тихо злягають на землю.

В мягкій тиші ліса твориться од цього хвилева пустка. Ганна сповняє її слабим зітханням. Вона поправляє груди в устах дитини і йде далше.

Рядом із нею йдуть по доріжці сліди зайчика. Вони повтикані в сніг як білі чашечки, налиті жерельною водою. Вони постудювані з собою парами як близнята, їх круглі вінця обведені пухким жовтком місяця. Під кожним вінцем червоніє в чашечці темний обручик.

Ганна спиняється на одному.

Обручик висковзає з чашечки і тремтить на снігу червоним кільцем.

Ганна схиляється до його.

Обручик з крові.

Всі обручики з крові.

Вони лежать тихо під вінцями білих чашечок. Як Ганна торкає їх очима, вони висковзають із них і тремтять на снігу червоними кільцями. Під ними біжить місяшна стежка.

Ганна випростовується. Вона повертає обличча в ту сторону, звідки прибіг зайчик.

Ліс там порожній. В далині змикається його долішне віття з землею. Аж дотіль ліс

порожній.

Потім густішають тіни. Вони звисають до землі густими плахами. Злягають на себе важкими складками. На їх затримується погляд Ганни.

Ганна слухає.

З далеких кутків виповзає на ліс сторожка мовчанка. Вона посувається вперед як імла й витискає через верхівя снігову тишу.

Верхівя склеплюється за нею. Тіни опускаються вниз і входять у сніг. Нутро ліса пучнявіє напруженим очікуванням.

Ганна переводить очі на доріжку перед собою. Пробігає ними бистро туди, де вона вплітається в дубове гілля. Вгризається в її далекий просвіт. Переступає стежку слідів і йде просто на його.

Згодом виплітається його глибокий оваль з верхівя й опускається додолу. Доріжка висковзає впереді зпомежи пнів і злягав мягко між поляною й низьким кущавником. Ганна прибавляє кроку й вихоплюється жадно на край ліса.

З поляни йде їй на стрічу повідь місяшного світла. Тремтучою хвилею спинається вона по стіні ліса й одбившись од гілля обкидує Ганну шматками пухкої піни.

Ганна жмуриться од неї. Вона одступає кроків два і злягав плечима на крайнього дуба. На неї находить хвиля раптовної втоми.

Ноги ниють млісно і тремтять у колінах. Дитина лежить на руках. Ганна чує на голому тілі її рівний, теплий віддих. Дитина спить не випускаючи груді.

Ганна стихає. Повіки в неї поникають на очі. Під китицями опущених вій переливається снігове плесо поляни.

Півколом одтиснула вона од доріжки високу греблю чорнолісся. Згори ллється на неї прямовісними потоками місяшне світло. Поляна вдихає його глибоко й ви-

дыхає назад у повітря світляною млою. Вона тремтить у віддиху, як велика, розлита в лісі капля живого срібла.

Серед поляни стоять самотно пригорнуті до себе три молоді берізки. Вони тягнуться вгору тонкостебло, як висотані із землі місяцем срібні струни. Їх вершки розсипаються вгорі русими гривками й отікають мягко додолу.

Щось жалісне, безрадно діточе вплетене в їх плакучі кісники. Ганна обнімає їх одним поглядом і на її устах висвітав слабо усмішка.

Тиха, безвільна усмішка.

Вона стікає водно з віями по білих стеблах додолу.

Обходить раз і другий довкола берізок по снігу.

Нерухомі...

— Петличка.

По снігу вслід за нею довкола берізок петличка...

Ганна підносить повіки. Вище.

— Петличка — правда.

Вона йде двома ясними кільцями по снігу. Вгрибається в його вузькою канавкою. Заломлює на собі тіни берізок.

У ній два кінці. Один видовжується в глибину поляни й доходить до ліса. Другий перетинає біле плесо по цей бік берізок і вибігає жолобком на доріжку.

Ганна схоплює все те нерухомими очима. Насилу одтягує вона їх од берізок і обводить помалу здовж темної стіни ліса. Доходить до доріжки. По ній до жолобка.

Тут її очі поширюються неспокійно й кидаються прожогом по всій поляні.

Є така хвиля:

Сніг сколихується по поляні і збігається по всій площі одностайним плесом. Оба кінці петлички стягаються до берізок і входять у сніг. Поляна злягав тиха й гладка. З її ясної цілини тягнуться самітно вгору три срібні стебла.

Є така хвиля. Вона тягнеться одну мить. І як лиш Ганна стримує очі біля берізок, зі снігу виринають два кільця й кидають ясний жолобок здовж по поляні.

Ганна одтягується од дерева й підходить по доріжці до жолобка. Спиняється при йому.

— Він проведений по снігу, наче по йому пройшов маленький плужок. Його стінки одгортаються в сторони пухкими, жовтими скибками. В його плитке денце повтикані зрідка стіжечками ямки.

— Жолобок перекидається через доріжку і входить у кушавник. Сніг тут високий, м'яко хвилястий. Жолобок вгрибається в його й проходить долинками поміж кущі. Він вється між їми блискучою стежкою. Звиває два великі кільця довкола снігових горбків. Витягається прямо і вповзав в широкий, розгорнутий кущ.

Ганна встановлюється на йому.

Кущ той більший за другі. Зверху покритий високою сніговою шапкою. Зпід шапки темніє його тінисте, глибоке як челюсть нутро.

Ганна впирається в його очима.

— Кущ. В глибині куща лежать дві горючі жарини.

Це моглиб бути два скручені листочки полумінного багна, що цвіте тут літом.

Ганна знизує плечима.

Це моглиб бути...

Жарини гаснуть. На їх насовуються зверху дві темні пучки і придушують. Жарини гаснуть.

Потім пучки підтягуються вгору. Спершу займаються під їми два зелені кільця. Згодом вони розтліваються до середини й запалюються знову двома жаринами.

Ганна пробігає очима довкола по кушавнику. Не шукає нічого. Так тільки. Потім вертає до вогників.

Схитує раменами. Її права долоня всовується під хустку й налапує сповиті ніжки дитини. Проходить од їх по всьоме тільці і спиняється під голівкою.

Дитина торкає через сон губами і стихає. Ганна натискає голівку. Вправляє глибше вершок груді. Губки ворущаються знову і вже не вгавають. Дитина ссе одностайно.

Ганна вирівнується. Вдихає глибоко. Переставляє ноги й одходить униз доріжки.

Вогники пливуть услід за нею. Потім згасають. Нутро куща сколихується й засувається сніговою шапкою. Кущ вговтається до середини. Стихає.

Ганна проходить іще шматок дороги й затримується. Обнімає ще цілий кущавник сторожкими очима. Приглядається.

Низькі кущі багна лежать у снігу білими горбками. Вони дрібні і тихі як діточі могилки. В долинки між їми стікається місяшне світло.

— Ліс. Лісові стежки. Ганні вчувається з їх далеке, самотнє скигління.

Її груди стрясається здушеним, судорожним зітханням. Воно виринає з її нутра, як грудочки повітря з водяної глиби. Воно рветься в гортанці. Од його розхиляються губи й здрігаються рвучко.

Ганна хилиться до дитини. Оплітає її щільно раменами і швидко одходить.

Впереді темніє край поляни висока стіна ліса. Вона йде Ганні на зустріч, виростаючи вгору. Її срібна гребінка піднімається товчками по небу.

Потім доріжка збігає з поляни. Вона звужується шийкою і втискається в ліс. З боків підступають до неї стіною молоді дуби. Вони здавлюють її терпким, холодним тиском. Доріжка повзе між їми як стриманий, болісний стогін.

Ганна йде по ній спішно. Ставляє довгі, легкі кроки. Прислухається позад себе. Її спина зіжується чуткою мацкою в сторону поляни.

Ось вона вловлює в себе ледве помітний дотик. Ганна спиняється. Втягає голову в плечі й слухав. Потім повертається круто.

— Поляна. Доріжка. По доріжці котиться до ліса довгаста, сіра грудка.

— Вона вбігає в тінь. По її сірому хребті сковзають місяшні плями. Вона спиняється й осідає на сніг. З її нутра висовується вперед сіра голова з зеленими вогниками.

— От він!

Ганна знизує плечима й ворухить сухими губами.

— Вовк.

В неї обривається віддих. З грудей піднімається сипке щемління. Воно заливає одним подувом усе тіло. Пронизує гарячими шпильками шкіру. Тремтить у повітрі. Здовж тіла озивається тихе брєніння.

Ганна подається вперед всією постаттю.

Вовк зводиться з землі. Стягає луком хребет і нерухоміє в натузі.

— Йде. Ганна йде.

Вовк втягає в себе сіру голову й одступає перед нею. Звивається грудкою. Обкочується. Підстрибує на краю ліса і зливається з тінню.

Ганна жде.

Повертається й одходить помалу вниз доріжки.

Теплою хвилею спадає з неї щемління. Тіло збігається за ним. Стає по звіриному чутке. Кожний шелест у лісі одзивається на йому сіткою холоду.

Ганна йде. Вершком груді ловить стукіт дитячого серця.

Стежить.

Іде.

Шорох.

Котяча хода. За спиною шорох.

Ганна скручує враз і йде перед себе.

Є.

Близько.

Блище.

Рука тягнеться вперед і зводить карлючками пальці.

Ще шаг.

Два.

— Сірий вовчий хребет вистрілює в бік і кидається в тіни.

Тиша.

Ганна вдихав глибоко й викидав в повітря острий, протяжний зов.

Він знімається стрілою в повітря і висне хвилю над лісом. Потім згинається луком і спадає вниз дощем вогняних згуків.

В одну мить спалахує нутро ліса його полумінню, що бухає в верхівя тремтючими пасмами. Цілий ліс хвилину в яркому вогні Ганниного крику.

Ганна повертається в йому рвучко. Вона стужує тіло і збирається здовж хребта як лист на вогні. В жолобок між грудьми вгортав дитину. Втискав глибоко, глибше, мов норовить її вернути назад у лоно. Потім спинається на вершки пальців і подавшись вперед робить три довгі, тихі скоки.

Ще три — коротші. Ще три. Тіло витягається скісно як до упадку. В мить схоплюють його легкі ноги й викидають блиском вперед. Іще. Іще.

Скок ізмінюється в біг, біг у лет, дикий божевільний лет, в якому шпилі пальців чертають по землі, а вітер свище здовж тіла.

Дикий, божевільний лет, що в йому вистрілене тіло пориває з собою повітря, ліс, тіни, блески.

Дерева гнуться за ним протягнутим верхівям і щемлять у натузі. Тіни тріпочуть у вітті шматками порваних бурею вітрил. Блески вириваються з верхівя й несуться над їм метіллю іскор.

Ліс рветься вперед і стогне. Його склеплене нутро сповняється жовтим, тривожним сяйвом.

У саяві... навперейми Ганні несеться хижий вовк.

Го-го-го-го-го...

Хижак!!

Летючою птицею повертає Ганна голову й нащупує в повітрі місце стрічі.

— Канавка.

— Місток.

— За містком — — —

Ге-ге-й!!

Ганна натужує лет. Її стегна витягаються тонкими стальками. Груді тнуть повітря. На їх голому тілі — теплі губки дитини.

Чуй:

— Тук, ту-тук —

серце дитини.

Го-го-го-го —

Хижак!

Тут!!

Божевільним напруженням тіла скручує Ганна в бік і вистрілює скоком на стрічу.

Два розжарені тіла зударяються в вершку скоку. Ганна схитується. Подається взад. Звивається кішкою в повітрі й паде груддю на сніг.

Ще скорч ніг: зрив, скок, провал. Гаряче тіло бестії звалюється Ганні на спину. Острі кігті пробивають одіжку і впиваються в стегна. Рвуть.

— Ой!

Мамо!

Біль!

Як роди...

— Ой!

Біль як роди...

Коліна Ганни підсмикуються одрухово й розсовуються в боки. Страшна натуга стинає живіт і втискає в груди клубок полумінного крику.

— Ой!

По спині сунеться хрипле гарчання. Гарячі щелепи вгризаються в тіло і шарпають у сторону.

— Ой!

Чуй:

— теплий віддих на груді.

Пальці Ганни вгрибаються в сніг і врастають в дубове коріння. Коліна впіраються в землю.

— Ні!!

Чуй:

— Тук, ту-тук! —

Спина стягається в лук і стигне залізним містком над дитям.

— Скигління вниз.

Останнім проблеском думки підсовує Ганна долоню і втулює глибше грудь.

— Обривається дике гарчання. Земля згойдується вправо і вліво. Розступається вглиб.

Ніч.

Тьма...

і:

Тук, ту-тук...

* * *

З півдня насувається тепла, імлиста хмара. Вона спиняється над лісом. З її мохнатого нутра опускаються вниз білі, пухкі павучки.

Вони осідають на вітті, на пнях і землі. Засновують тонкою сіткою глибоку доріжку.

Сповняють її ясними сутінками. Отулюють м'якою габою.

Ганна одходить помалу під їх теплим диханням. Слухає.

Спокій у лісі.

Січень, 1928.

["Вікна", 1928, № 4, с. 3—7]